

De bibliotheek als publieke basisvoorziening

Bibliotheek Den Haag viert dit jaar haar 120^e verjaardag. Utrecht, Dordrecht en Deventer gingen haar voor en staan gezamenlijk te boek als oudste openbare bibliotheken van Nederland met ruim 125 jaar op de teller. Het doel van de openbare bibliotheek is altijd hetzelfde gebleven: iedereen in Nederland gelijkwaardige toegang bieden tot informatie, kennisontwikkeling en ontmoeting. Kortom, toegang tot de openbare bibliotheek als publieke basisvoorziening. Tegenwoordig is de openbare bibliotheek de plek waar jong en oud samenkomt in ieder dorp en iedere wijk in de stad. Waar het bruist van kinderen die worden voorgelezen in hun eerste boekjes, ouderen die elkaar ontmoeten met een kop koffie. Waar jongeren in de maakplaats kennismaken met robots programmeren en daarmee nieuwe talenten ontdekken. En waar je terecht kunt voor hulp en ondersteuning online. De bibliotheek is er voor jou, om je te ontwikkelen, te ontdekken en te ontmoeten.

De Vereniging van Openbare Bibliotheken (VOB) ziet de wijziging van de Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen (Wsob) als een historisch moment in de bibliotheekgeschiedenis. De voorgestelde wetswijziging heeft als doel het garanderen van de toegang tot de bibliotheek voor een ieder, vanuit de overtuiging dat iedere inwoner van Nederland toegang dient te hebben tot de dienstverlening van de bibliotheek. De wetswijziging draagt bij aan de kwaliteit én kwantiteit van bibliotheekvoorzieningen en stelt bibliotheken in staat om structureel samen te werken met het onderwijs. Gemeenten, openbare lichamen, provincies én het Rijk krijgen een gedeelde verantwoordelijkheid voor het stelsel van openbare bibliotheekvoorzieningen in Nederland.

Van bevorderingstaak naar zorgplicht

De huidige Wsob definieert wat een bibliotheek is, welke functies zij uitvoert en vanuit welke publieke waarden zij handelt. Gemeenten hebben in de huidige wet een bevorderingstaak met een vrijblijvende verantwoordelijkheid voor bibliotheken. De wetswijziging brengt hier verandering in: alle gemeenten en openbare lichamen dienen *toegang tot een aanbod van bibliotheekvoorzieningen te garanderen*. We zien gelukkig dat gemeenten en openbare lichamen deze zorgplicht op veel plekken omarmen en nu al handelen naar de geest van de nieuwe wet. Gerichte investeringen van het Rijk en gemeenten hebben er nu al toe geleid dat er 47 nieuwe vestigingen bij zijn gekomen en circa 300 vestigingen zijn gemoderniseerd.

Bibliotheken worden met de Rijksinvesteringen in staat gesteld om te investeren in de ontwikkeling van medewerkers, om de robuustheid en wendbaarheid van de organisatie te versterken en om de digitale voorziening van de bibliotheek te moderniseren. Hiermee bieden zij antwoord op een toename van de complexiteit van bibliotheekwerk, waarbij wordt samengewerkt met een veelvoud aan lokale partners. Bibliotheken hebben met de Bibliotheek op School en BoekStart een bewezen effectieve aanpak ontwikkeld voor het ondersteunen van leesonderwijs en het bevorderen van leesplezier. Met de wijziging van de Wsob wordt ook deze specifieke rol wettelijk verankerd. Het vraagt om gezamenlijk eigenaarschap tussen scholen, kinderopvang, gemeenten en bibliotheken om te zorgen dat alle kinderen nu en in de toekomst toegang hebben tot een rijke leesomgeving.

Van subsidie naar bekostiging

De VOB constateert dat de relatie tussen gemeenten en bibliotheekorganisaties veranderd. De nieuwe wet verplicht gemeenten om meerjarenplannen op te stellen, van ten minste vier jaar, inclusief meerjarig financieel perspectief. Lokaal ontstaat hierdoor een verschuiving van tijdelijke (project-)subsidies naar structurele bekostiging. Bibliotheken van wie hun begroting voor één derde afhankelijk is van tijdelijke gemeentelijke projectsubsidies worden in staat gesteld om meerjarig te begroten, langjarig te investeren in organisatieontwikkeling en administratieve lasten substantieel te verlagen. De VOB juicht deze ontwikkeling toe.

- De VOB pleit ervoor om gemeenten en bibliotheken te ondersteunen bij de ontwikkeling van een subsidierelatie naar een bekostigingsrelatie. De VNG dient hierbij het voortouw te nemen

door landelijk goede voorbeelden te delen, formats te ontwikkelen. De VOB pleit daarnaast dit op te nemen in bestuurlijke afspraken tussen het Rijk, provincies en gemeenten.

Sturing op extra Rijksmiddelen

De VNG en de VOB hebben, op het verzoek van het ministerie van OCW, streefwaarden ontwikkeld waaraan voldaan dient te worden om te spreken van een volwaardige, toekomstbestendige bibliotheekvoorziening. Deze waarden geven invulling aan de politieke uitspraak van de Tweede Kamer om toegang tot een volwaardige bibliotheekvoorziening voor elke inwoner te garanderen. De waarden dienen als referentiekader voor de gesprekken over het gemeentelijke meerjarenplan voor bibliotheken en om een groeipad te ontwikkelen en om te werken aan het verhogen van de kwaliteit en impact van de bibliotheekvoorziening, passend bij de lokale context.

Gemeenten ontvangen sinds 2025 extra investeringen van het Rijk voor het versterken van bibliotheekwerk. Helaas constateren we nu al dat deze middelen in meerdere gemeenten niet, of slechts gedeeltelijk bij de bibliotheek terecht komen, terwijl juist het doel van de wet is om de gelijke toegang tot de bibliotheek te garanderen. Dit roept zorgen op over in hoeverre de ambities die het Rijk met de wetwijziging beoogd gegarandeerd zijn, zonder sturingsmiddelen op de lokale financiering. Het uitgangspunt is wat ons betreft dat met ingang van de zorgplicht er een opwaartse lijn zou moeten zijn in de kwaliteit en kwantiteit van bibliotheken in Nederland.

- De VOB adviseert om in de wet 1 januari 2025 als peildatum op te nemen waarbij gemeenten ten minste niet onder het niveau van dienstverlening komen van de peildatum. In de monitoring van de wet en de wetsevaluatie dient daarbij te worden meegenomen in hoeverre er sprake is van een opwaartse lijn sinds de start van de investeringen in bibliotheken. Dat wil zeggen: in hoeverre de structurele investeringen terecht komen bij de bibliotheek en daarmee leiden tot versteviging van het lokale netwerk met robuuste, toekomstbestendige bibliotheken en het bibliotheekstelsel als geheel.

Vrije toegang tot de openbare bibliotheek voor iedereen

In het toegang bieden tot de bibliotheek als essentiële basisvoorziening is het wegnemen van drempels cruciaal. Op dit moment is voor jongeren tot 18 jaar een contributievrijstelling opgenomen in de Wsob. In de meeste landen van Europa is de bibliotheek al een gratis toegankelijke voorziening. In Nederland is Rotterdam de eerste gemeente waar iedereen gratis lid kan worden van de bibliotheek. In een groot deel van de gemeenten is het lidmaatschap verruimd tot en met 27 jaar. De huidige wetgeving loopt daarmee steeds meer uit de pas met de lokale praktijk.

- Concreet pleiten wij ervoor om artikel 13 van de Wsob aan te passen door de contributievrijstelling voor iedereen geldend te maken, of bijvoorbeeld de mogelijkheid te creëren deze per ministeriële bepaling te laten verlopen. Om aan te sluiten bij de huidige lokale praktijk dient de leeftijd van achttien jaar ten minste te worden verhoogd naar 27 jaar, inclusief bijbehorende financiering.

De bibliotheek opent je wereld

Verspreid over meer dan 800 bibliotheken door het hele land vinden inwoners dagelijks ondersteuning bij taal, lezen en digitale vaardigheden. Bibliotheken zijn democratische broedplaatsen, waar de dialoog plaatsvindt, waar verschillende generaties samenkomen en waar je nieuwe vaardigheden ontwikkelt. Als plek van vrije toegang tot informatie zijn bibliotheken een essentiële pijler van een gezonde democratie.

Bibliotheken zijn een essentiële *publieke basisvoorziening*. Een stille kracht in buurten en dorpen en een essentieel fundament onder onze lokale sociale infrastructuur. Onze ambitie is: vrije toegang tot de bibliotheek voor iedereen. Met de wijziging van de Wet stelsel openbare bibliotheken wordt een cruciale stap gezet om deze ambitie dichterbij te brengen.